

vetlen szomszédunk és sok évszázados szövetségeseink ifjúságába a (rég) magyarokról a komoly történetkutatás által ismételtelen megcáfolt fogalmakat oltanak be, ezzel szemben pedig a mai magyarokról hallgatnak. Ez a fiatalság majd csak az osztrák fürdő- és üdülőhelyeket elárasztó honfitársainkról fogja ámulva megállapítani, hogy a *Magyaren* (*sprich: Madjaren*) immár annyira művelődtek, hogy emberi vér és szívek helyett vagy mellett marha-, borjú- és sertéssülttel is szívesen táplálkoznak — akárcsak ők.

De térjünk vissza az osztrák és német történelmi tankönyvekben a pogány magyarokról szóló rémmesékre, amelyeket a könyvek szerzői nagyfokú tájékozatlansággal, fanatikus előszeretettel és kétségbeejtő makacssággal emlegetnek és terjesztenek. Legfőbb ideje, hogy kellő tárgyilagos felvilágosítás útján elhallgattassuk őket. Kiváló történettudósunk, Szabó Károly „A magyar vezérek kora Árpádtól Szent Istvánig” című eredeti forrástanulmányok alapján készült munkájában (1869, 448 l.) az Árpáddal egykorú Böles Leó keleti császár hadműtanából ismertetvén őseink haremmodorát, megállapítja: „hogy ez egymaga is elég bizonyosság arra, hogy Árpád magyarjai korántsem voltak oly rendetlen vad csordák, milyeneknek őket az elfogult nyugati évkönyvírók, legtöbbszörre szerzetesek, réműlettel és ellenszenvvel teljes felfogása nyomán máig is több külföldi író festeni szereti” (16—7. l.). Még csattanóbb cáfolat Madzsar Imrének következő közlése: Ezekben a könyvekben a vérivás és szívevés egy hátborzongató összképbe van beillesztve. A szerzők nyilván mitsem tudnak arról, hogy hiteles egykorú források szerint a harmadik kereszties hadjáratban (XII. század vége, a pogány magyarok kalandozásainál több mint 300 évvel később) *angol* és *francia* vitézek kivágták a megölt ellenség *epéjét*, „mert ennek hathatós gyógyerőt tulajdonítottak”. Itt tehát egyszerűen egy általános etnografiai babonáról van szó.

Szeretnők remélni, hogy ezek az adatok jobb belátásra fogják bírni azokat, akik közös sorsunk osztályosai.

K. F.

IRODALOM.

Gróf Klebelsberg Kunó három beszéde.

Organisationsprobleme auf dem Gebiete der hohen Kultur. (Rede gehalten in der Wiener Akademie der Wissenschaften am 18. Februar 1930). Budapest, Athenaeum, 1930, 68 l.

Ungarns weltgeschichtliche Sendung und seine Kultur. (Rede gehalten in Stockholm im April 1930). Budapest, Pester Lloyd, 1930, 30 l.

Les fondements de la coopération intellectuelle polono-hongroise (Discours prononcé le 12 mai 1930 à Varsovie). Budapest, Pester Lloyd, 1930, 27 l.

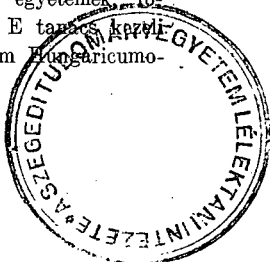
Minden egészséges kultúrpolitikára nézve egyik legfőbb posztulátum, hogy mindenkor összhangban álljon a korszellemmel. Ez azonban egyúttal a

legnehezebb követelmény is, különösen oly súlyos átmeneti időkben, amilyeneket ma is élünk. A világháború kimondhatatlan erőfeszítései, áldozatai és az utána következő még nagyobb politikai balsikerek, továbbá az az általános elszegényedés, mely egész Európát, győzteseket és legyőzötteket egyaránt sújtotta, szellemileg és anyagilag a legkedvezőtlenebb légkört teremtették minden magasabb kultúra számára. Kultuszkormányok még sohasem állottak oly hihetetlenül nehéz feladatok előtt, mint most, amikor egyrészt az óriási szegénységgel, másrészt sok-sok meg nem értéssel¹⁶ küzködve, a legnagyobb erőfeszítéseket igénylő szívós, céltudatos energiával kell átmenteni e nehéz időkhöz a magasabb kultúrát. Mily különleges eszközökkel lehet mégis a tudományt, a művészetet ily áldatlan viszonyok között fejleszteni? E nehéz problémát fejtegeti a kultuszminiszter a bécsi Tudományos Akadémián tartott beszédében.

Erdekesen kifejti, hogy míg a múlt háborúk után a kultúra fejlődése rendszerint az államhatalom nyomása alatt állt, ma ily erőszakos rendőrállami elnyomásról általában nem lehet szó. Most inkább a szabad társadalom bizalma rendült meg a kultúrával, annak „hasznosságával“ szemben. Ma a kultúrának a társadalom közömbösségével, szinte ellenszenvével kell megküzdenie. Már pedig a kultúra — mondja a miniszter — főleg magasabb életformájában üvegházi növény, mely csak akkor diszlik, ha szeretettel ápolják és arannyal öntözik. Társadalmunk a legnagyobb áldozatokat hozza ugyan a népoktatás fejlesztésére, a magasabb kultúrával szemben azonban már nem mindig nyilvánul meg ez az áldozatkészség. A korszellem tehát nem általában a kultúrára, hanem csak a magasabb kultúrára nézve kedvezőtlen. Ez utóbbinak súlyos helyzete elsősorban a meglévő erők helyes megszervezésével enyhíthető. Ezirányú korszerű intézkedéseit mutatja be e beszédében gróf Klebelsberg.

Mindenekelőtt bölcs belátással hangsúlyozza, hogy a magasabb kultúra szentélyét a pártpolitika hullámainak nem szabad érintenie. A tudományok, művészetek berkeiben nem lehet bürokráciával és rendőrséggel dolgozni. Ezért a magasabb kultúra legfőbb szervező elve az autonómia. A miniszter tehát a magasabb kultúra fejlesztését autonóm intézményekkel iparkodik megszervezni. Ezt a ritka megértésről tanuskodó belátását és nagy áldozatot jelentő intézkedését a legnagyobb elismeréssel kell fogadnunk, mert hiszen egy politikustól mindig a legnagyobb lemondás saját hatalmának önkéntes korlátozása.

A kultúra fejlesztése érdekében elsősorban arról kell gondoskodnunk, hogy magyar tehetség ne menjen veszendőbe és vagyoni helyzete senkinél se legyen leküzdhetetlen akadály tehetségeinek kibontakozására. A tehetség, a személyes rátermettség megállapítása, a megfelelő kutatószemélyek kiválasztása azonban nem történhetik aktákkal, bürokratikus úton, hanem csak személyes együttműködés alapján. E célból szervezte meg a miniszter az Ösztöndíj-tanácsot, mint autonóm testületet, amelyben az összes egyetemek, főiskolák, gyűjtemények és kutató intézetek képviselve vannak. E tanács közvéleményét a kül- és belföldi ösztöndíjakat, valamint a külföldi Collegium Hungaricum-

kat és így a legilletékesebb szakemberek a kezük alól kikerült, tehát személyesen jól ismert ifjak közül jelölik ki e nagy állami kedvezményekre a legérdemesebbeket. A kiutalás tehát minden politikai befolyástól menten, a szelekció és nem a protekció alapján történik. A miniszternek a tanács jelölésével szemben csupán vétőjoga van.

Nem elég azonban a tehetségeket csak kitaníttatni, aztán magukra hagyatva az életbe kilökní. Mi történjék a fiatal magyar tudóssal tanulmányai befejezte után addig, míg tehetségének és tanulmányainak megfelelő pozícióba jut? Hány nagyreményű magyar tehetség kallódott már el e nehéz évek mindent felörlő küzdelmeiben! E súlyos helyzetben iparkodik segíteni a miniszternek másik intézménye, a nagy közgyűjteményekből alakult Gyűjteményegyetem, ahol a fiatal magyar tudósok legkiválóbbjai termékeny külföldi tanulmányok után megfelelő elhelyezkedést nyerhetnek és amelynek tudományos személyzete valóságos tartalékcsoportja a leendő egyetemi tanároknak. E Gyűjteményegyetem tudományos személyzetébe való kinevezés is a Gyűjteményegyetem autonóm tanácsának jelölése alapján történik, amellyel szemben a miniszternek szintén csak vétőjoga van. Ugyancsak e testület, mint autonóm jogi személy teljes tulajdonjoggal rendelkezik a hazai gyűjtemények, valamint a külföldi Collegium Hungaricumok vagyonaival, kijelöli az egyes intézetek gyűjtési körét, átutalhat bizonyos műveket egyik gyűjteményből a másikba, aminek a gyűjtemények gazdaságos fejlesztésénél van igen nagy jelentősége.

A különféle természettudományi intézetek megfelelő együttműködésére, a kutatási alapok kezelésére, a nagyobb műszerek célszerű kiutalására szervezte meg nemrég a kultuszminiszter a Természettudományi Tanácsot. Még két további autonóm tanács felállítását tervezi, egyet a szellemi tudományi, egyet pedig az egyetemközi ügyek vezetésére. És amint az eddig felállított tanácsok eredményes működésükkel teljes mértékben igazolták ezirányú intézkedéseit, joggal várjuk ezt a felállítandó újabb tanácsoktól is.

Gróf Klebelsberg stockholmi beszéde a magyar kultúra világtörténelmi szerepének mély történelmi érzékkel és nagy elevenséggel megrajzolt vázlatja. Plasztikusan domborítja ki nemzetünk számtalan küzdelmét és rámutat arra, hogy mindezen küzdelmek dacára a nyugati nagy szellemi áramlatok hazánkig mindig eljutottak és itt gyökeret is vertek, míg tőlünk délnyugatra csak igen szórványosan jelentkeztek. Így Magyarország délnyugati határa egyszersmind a tulajdonképeni európai kultúrterület határa is volt. Felhívja továbbá a figyelmet arra a történelmi kuriózumra és egyben nemzetünk páratlan tragédiájára, hogy a magyar állam területe az utolsó néhány száz év alatt teljesen fölcserélődött. A trianoni határok által az ország közepén kijelölt terület nemrégén még teljesen az oszmán birodalomhoz tartozott, míg az akkori magyar területeket most teljesen elvesztettük. Végül vázolja a miniszter azokat az óriási erőfeszítéseket, melyeket a háború óta kultúrája érdekében tett nemzetünk. A trianoni viszonyok között a gúzsbakötött honvédelem szerepét is a kultuszminisztériumnak kell átvennie a kultúra fegyvereivel.

A varsói beszéd a magyar-lengyel kultúrkapcsolatokat fejtegeti nagy történelmi tudással és néhány érdekes tervet vázol e kapcsolatoknak a jövőben való kimélyítésére. Történelmi reflexióiban kidomborítja, hogy a magyar és a lengyel nemzet közösen védtek keletről az európai kultúrát, úgyhogy e kultúra határa mindenkor a magyar-lengyel front volt. E közös sors és a kölcsönös szimpátia kedvező légkört jelent a két nemzetnek a jövőben való szorosabb szellemi együttműködésre. A kultuszminiszter elsősorban a történelmi kutatás terén törekszik szorosabb kooperációt, csereszívonyt kifejlesztetni a két nemzet között. Ezt elősegíthetné egy varsói magyar történelmi intézet, melyhez hasonló lengyel intézménynek Budapesten való létesítésére készséggel nyujtana segédkezet a miniszter. Bölcsen számol továbbá hazánk földrajzi és néprajzi helyzetével és iparkodik pótolni a magyar tudomány egyik régi hiányát, a szláv nyelv és szláv kultúra tanulmányozását. E célból szlavistáinknak a lengyel egyetemekre való kiküldését tervezi. Ezzel szemben a lengyel ifjak a mi tudományos intézeteinkben végezhetnének oly tanulmányokat, amelyek tekintetében mi európai hírnévnek örvendünk, és ahol a demonstratív módszer legyőzheti a nyelvi nehézséget. Bárcsak mielőbb megvalósulnának ez igen értékes külföldi kapcsolatokat jelentő tervek!

A kultúrkapcsolatok általában legjobb előkészítői, leghatásosabb támogatói a külpolitikai kapcsolatoknak. Éppen ezért a miniszter e kiváló külföldi beszédeivel nemcsak a szorosabb értelemben vett magyar kultúrának, hanem egyúttal hazánk külpolitikai helyzetének is igen értékes szolgáltatokat tett. Az ő külföldi kapcsolatok fejlesztésére irányuló nagyszabású munkája egyúttal a magyar külügyi diplomácia legértékesebb támasza is. Ily értelemben végez kultuszminisztériumunk megbecsülhetetlen külügyi és honvédelmi szolgáltatokat is.

Somogyi József.

Kornis Gyula: Magyar filozófusok. Bp. 1930. Franklin. 229 l. — **Kultúra és nemzet.** Bp. 1930. Franklin. 223 l. (Kultúra és Tudomány, 65., 66.)

E két könyvet, mely a szerző különböző tárgyú és különböző alkalomkor keletkezett tanulmányainak újabb gyűjteményét tartalmazza, nemcsak a megjelenés egyidejűsége hozza kapcsolatba egymással. Természetes, hogy a két kötet minden darabja egységes szellemből van öntve: ezt attól az írótól, aki már annyi szép és maradandó becsű művel ajándékozott meg bennünket s akinek kiérett filozófiai álláspontját mindnyájan ismerjük, nem is várhatnók másként. Az elvi felfogás azonosságán és az értékelések megegyezésén felül is egymás közelébe hozza azonban ezt a két könyvet az a körülmény, hogy egyformán a *magyar szellem* termőföldjét teszi vizsgálat tárgyává. Kornis filozofálásában már jó néhány éve észrevehető ez a fordulat a magyar szellem problémái felé, ami nála nem véletlen vagy külső hatásokra támadt érdeklődés, hanem szervesen nőtt filozofálása törzséről és látható szálakkal fűződik korábbi történetfilozófiai és pszichológiai munkásságához. Első ezirányú műve, *A magyar művelődés eszményei*, nagyszabású vállalkozás arra, hogy ezt a magyar ideológiát kifejlődésében és történelmi realizációiban fel-